

10. Gęmbarowicz, M. (1986), *Mater misericordiae – Pokrow – Pokrowa w sztuce i legendzie Srodkowo-Wschodniej Europy* [Mater misericordiae – Pokrow – Pokrowa in art and the legend of Central and Eastern Europe], Wrocław, PAN. (In Polish).

УДК 766:7.012-027.3 (477)

Василь Косів

ОБРАЗИ ДІТЕЙ У ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ (1945–1989 РОКИ)

У статті досліджено особливості зображень дітей на обкладинках періодичних видань повоєнної хвилі української діаспори. З'ясовано, що вони показують не так реальних дівчат і хлопців, як образи “наступного покоління”. Виявлено, що діти дошкільного (та інколи молодшого шкільного) віку зображені у вишитих сорочках, що дає змогу легко ідентифікувати їхню національність і свідчить про збереження “української субстанції” на чужині. Показано, що старші діти, одягнені в мілітаризовані однострої скаутських організацій, запевняють про готовність до боротьби за визволення України.

Ключові слова: графічний дизайн, українська діаспора, образи дітей, національна ідентичність.

Василий Косив

ОБРАЗИ ДЕТЕЙ В ГРАФИЧЕСКОМ ДИЗАЙНЕ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ (1945-1989 ГОДЫ)

В статье исследованы особенности изображений детей на обложках периодических изданий послевоенной волны украинской диаспоры. Выяснено, что они показывают не столько реальных девочек и мальчиков, как образы “следующего поколения”. Обнаружено, что дети дошкольного (а иногда младшего школьного) возраста изображены в вышитых рубашках, что дает возможность позволяет легко идентифицировать их национальность и свидетельствует о сохранении “украинской субстанции” на чужбине. Показано, что старшие дети, одетые в милитаризованные униформы скаутских организаций, уверяют о готовности к борьбе за освобождение Украины.

Ключевые слова: графический дизайн, украинская диаспора, образы детей, национальная идентичность.

Vasyl Kosiv

IMAGES OF CHILDREN IN GRAPHIC DESIGN OF THE UKRAINIAN DIASPORA (1945–1989 YEARS)

For the mass visual communication in the Ukrainian diaspora communities, images of children were extremely important as almost all the motivations for social work were associated with children. The main task of Ukrainian emigrants – to preserve their national identity abroad – could only be realized through appropriate education of a new generation. Not the real children images, but certain “educational ideals” that mobilized parents, church and community organizations were created. Patriotic education involved well-known artists in the creation of iconic graphic images and their distribution through periodicals. Based on the diaspora periodicals’ covers from 1945–1989 years, this article traces the iconography of Ukrainian children images, focusing on the visualization of national identity.

Methods of keeping children in the community included attending national schools, participation in choruses, ensembles, scout organizations, as well as numerous celebrations, concerts, demonstrations. Communication within Ukrainian environment (in the native language) and protection from external influences contributed to the construction of national communities, where the second (and sometimes the third) generation of emigrants preserved their national identity. Ensuring Ukrainian environment for the small kids was easier within a family. On the covers of diaspora periodicals, young children are often depicted in embroidery. For their parents, they are the objects of decoration and evidence of the continuation of the Ukrainian family. The only mission children at this age have is to be Ukrainian and testify about the vitality of the nation. Sometimes national costumes are worn by children of a junior school age. Here they receive their first ideological tasks – to study the history of Ukraine and carry national flag. Such images of junior schoolchildren in folk costumes are transitive since at the middle and high school age embroidered shirt is rather an exception.

Most of the periodicals' covers in the diaspora show school-age children in the uniforms of scout organizations. Because their design has been adapted for scouts all over the world, Ukrainians appear as a part of the global movement. On the covers of periodicals, we see boys and girls who could have illustrated scouts' publications of almost any country. Their uniforms do not provide any sign of nationality, we recognize it with the help of additional (heraldic) attributes only. Images of Ukrainian children in the uniforms convey the spirit of mobilization, emphasize the consciousness of a special mission and readiness for the "proper time." Not only in the armed struggle but after the victory, when the liberated country will require qualified state-builders, young people must be prepared to sacrifice themselves for this mission. Echoes of the Second World War and the rhetoric of the Cold War influenced these images of Ukrainian children and youth in visual communication.

"Children is our future" – this popular statement conveys the main message of the reviewed designs. In the Ukrainian diaspora, images of children and youth reflected the expectations about future. Both the designers and clients intended to show not so much the real children, but future of the community. On the covers of periodicals, children are never just "children", they play a role of "the next generation". They are not engaged in any plays or entertainments. Instead, they study, choose future professions, accompany and imitate the parents and prepare to realize their dreams.

Keywords: *graphic design, Ukrainian diaspora, images of children, national identity.*

Для масової візуальної комунікації у громадах української діаспори образи дітей були одними з найважливіших, оскільки саме з дітьми пов'язували мотивації суспільної праці. Головне завдання емігрантів – зберегти національну ідентичність у чужому середовищі – могло бути реалізоване лише через відповідне виховання нового покоління. Зображення не так реальних дітей, як певного "виховного ідеалу" (визначення Григорія Ващенко з його однойменної праці 1946 р., котре активно вживали в еміграції) мали на меті мобілізацію батьків, церковних та громадських організацій. Робота з дітьми була спрямована, в основному, на патріотичне виховання. Частиною цього процесу стало залучення відомих художників до створення відповідних графічних образів та їх поширення на обкладинках періодичних видань.

Українська діаспора є популярним об'єктом зацікавлень у гуманітарних та соціальних науках; конференції останніх років засвідчують різноманітність напрямків досліджень [14]. Численні статті, монографії, дисертації показують намагання осмислити і долучити діяльність української еміграції до загальнонаціонального наративу. Як приклади здобутків у галузі культури, автори часто наводять інформацію про художників і згадують твори образотворчого мистецтва [6]. Література, присвячена мистецькому життю діаспори, представляє широкий спектр публікацій: від загального огляду процесів і тенденцій, короткої документації діяльності кожного з авторів [5; 13] до зосередження на поодиноких іменах і компонування творчих біографій [7; 9]. Як видно з багатьох видань про діаспорних авторів, основним акцентом є більший чи менший доробок у ділянці образотворчого мистецтва. Твори графічного дизайну якщо й згадують, то тільки у ролі додатка, коли це дозволяє обсяг публікації. Щодо статей у періодичних виданнях, то найпоширенішими нагодами їхньої появи були персональні та групові виставки. Оскільки дизайнерські твори не експонували, про них не згадували.

Зображення українських дітей на обкладинках періодичних видань української діаспори були частиною ширшої стратегії формування національної спільноти. Як наголосив Б. Андерсон, “анонімні безликі співвітчизники” є важливими образами, за якими уявляється нація [15, с. 154]. Дослідження дитячих образів допомагає з’ясувати такі візії щодо наступних поколінь.

Мета статті – на прикладах обкладинок періодичних видань української діаспори 1945–1989 рр. простежити іконографію образів українських дітей, зокрема особливості візуалізації національної ідентичності.

Основне завдання дітей повоєнної хвилі українських емігрантів – зберегти національну ідентичність і продовжити працю батьків для визволення України. Іван Багряний у зверненні до членів Об’єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ) так окреслив діяльність цієї організації: “... організована наша молодь [...] досить успішно протистоїть прикрому процесові денационалізації в чужому морі й тримається в національному українському річищі. [...] І в цьому є джерело оптимізму й утіхи для старшого покоління, що з волі такого невблаганного чинника як час потроху відходить, лишаючи справу боротьби за визволення нашої батьківщини на молодше покоління” [2, с. 25].

Найпоширенішими методами “утримання” дітей була їхня участь у громадському і парафіяльному житті, приналежність до шкіл, гуртків, хорів, ансамблів, скаутських організацій, а також численні академії, концерти, демонстрації. Спілкування в українському середовищі (обов’язково рідною мовою) і закритість від зовнішніх впливів сприяли побудові національних спільнот, де друге (а інколи й третє) покоління емігрантів, хоч і відчувало певні обмеження особистої свободи, залишалося в очах батьків вірним Батьківщині. Петро Саварин, один з найактивніших діячів української громади в Канаді, у виступі на Світовому Конгресі Вільних Українців 1973 р. закликав вживати всіх можливих засобів для збереження “української національної субстанції”. Прагматичний підхід адвоката приводив, зокрема, до думки, що громада повинна взяти під контроль усі аспекти особистого життя молоді, включно з вибором подружнього партнера. “Мішані подружжя – наша загибель. Мені бракує слів, щоб висловити весь трагізм ситуації, в якій знайдемося поза межами України, якщо не зупинимо або хоч не сповільнимо мішаних подруж. Мольбами, просьбами, грозьбами, всякими можливими способами. [...] Тому мішані подружжя треба осудити, процесові мішаних подруж скрізь і завжди протиставитися, а подружжям українців з українцями треба сприяти чи то через подружні бюро [...] чи всякі референтури, резолюції, проповіді, кампанії, студії і т. п. [...] Звичайно, найбільш природній спосіб – слати дітей до українських організацій, брати їх скрізь зі собою, до родини, приятелів, знайомих, до церкви, на всякі весілля, концерти, табори і т. д. і хай би там самі знайомилися зі своїми, але потрібно і бюр. Виразно скажу: подружні бюро не є жадна нечесть, навпаки – життєва konieczність для українців у розсіянні” [11, с. 2].

Таке налаштування батьків, звичайно, спричинилося до створення українських сімей, але також створювало психологічні проблеми для дітей, котрі навіть вибір подружнього партнера мусили оцінювати крізь призму “обов’язку”. “Злиття особистих ідеалів з суспільними [...] викривлює і кидає цілком інше насвітлення на різні особисті знайомства. Хлопець не оцінює дівчину лиш за її загальнолюдські прикмети, але також на підставі групових категорій ідейності супроти усього українського. Дівчина робить це саме. Люди перестають бути тільки людьми, а стають символами. Ці люди-символи викликають в одиниці не тільки почуття обов’язків супроти цієї даної другої одиниці, але також супроти української еміграційної спільноти і цілого українського народу” [10, с. 15]. Цей уривок анонімного тексту, що був опублікований у студентському виданні, відображає наслідки батьківського тиску.

Забезпечити україномовне середовище в українській еміграції найлегше було в родині; поки дитина не пішла до школи, більшість часу вона перебувала в культурній ізоляції. Про українське дошкільне виховання в гумористичній формі написав один зі студентських лідерів у Канаді Борис Будний: “Від самої коліски почалася над мною індоктринація. Я багато спав в той час, і користавши з тої нагоди мама, батько і бабця по черзі шепотіли мені в вухо: “Ти є українець, син славного народу, твоя батьківщина, Україна, поневолена, і твоє завдання в житті – це працювати для її визволення. Наш пророк і геній, Тарас Шевченко, мусить бути для тебе

провідним світлом, бо він ціле своє життя мучився за Україну”. Додатково бабця також розповідала про козаків, про Хмельницького і других славних наших героїв, аж одного дня я пробудився після такої сесії цілком свідомий свого походження і хоча говорити ще не вмів, то в думці повторяв це все, що начувся від моїх батьків під час мого невинного снання. В той спосіб моя доля була солідно запечатана” [3, с. 11].

На обкладинках періодичних видань діаспори малі діти найчастіше зображені у вишиванках, для дорослих вони є своєрідними об’єктами декорування і доказами продовження українського роду. Марія Гарасовська-Дачишин на обкладинці журналу “Жіночий Світ” за жовтень 1964 р. зобразила жінку з малою дитиною на руках, обидвоє – в гуцульському вбранні. Зрозуміло, що в такому віці одяг дитини вибирала його мама; при цьому хлопчик немовби “наслідує” дорослий кептар і вбраний у такому ж маленькому. Подібно продовжує батьківську традицію і хлопець з обкладинки журналу “Нові Скрижалі”. Усі троє стоять у вишиванках, звернені до тризуба-сонця, в руках у дитини – “Кобзар” Т. Шевченка. В обидвох творах важливим є оптимізм і впевненість у майбутньому, котрі пов’язані саме з продовженням “національної субстанції”. Єдина місія дітей на цьому етапі – бути українцями та свідчити про тривалість нації.

На обкладинці “одnodнівки” Української народної школи в Регенсбурзі 14 лютого 1948 р. Мирон Білинський зобразив у національних костюмах і дітей молодшого шкільного віку. Тут для них окреслено перше ідеологічне завдання – вивчати минуле свого народу. Хлопчик та дівчинка читають велику книгу з виразною назвою “Історія України”. Обкладинка “Календарця на 1958 р.” представляє хлопця й дівчину у вишиванках, котрі вже готові нести символічний національний прапор. Отож, тільки-но діти стають свідомими й самостійнішими, вони отримують громадсько-політичну місію. Варто зазначити, що такі образи молодших школярів у народних костюмах є певною мірою перехідними, адже в середньому і старшому шкільному віці вишита сорочка стає радше винятком.

Більшість творів графічного дизайну в українській діаспорі зображали дітей шкільного віку в одностроях скаутських організацій. Членство у Пласті, СУМі (Спілці Української Молоді) чи ОДУМі (Об’єднанні Демократичної Української Молоді) хоч і не було формально обов’язковим, на практиці охоплювало всіх дітей. “Майже у всіх країнах світу починають набувати великої ролі у справі виховання молоді молодечі організації, В СРСР – це комсомол і піонерська організація, в країнах Заходу – скаути, серед українців на еміграції – СУМ і Пласт. [...] В українських молодечих організаціях, крім того, виховується любов до Батьківщини, прагнення до боротьби за її волю” [4, с. 45]. Цей аналіз Григорія Ващенко стосується як радянських, так і діаспорних організацій, але стосовно еміграції акцентує на “боротьбі за волю”. Саме причетність дітей і молоді до ідеологічної боротьби і готовність до збройного виступу надавала цим організаціям мілітарних акцентів та візуалізувалася в одностроях. Навіть у середовищі ОДУМу, котре своєю назвою і принципами виховання певним чином протиставлялося Пласту та, особливо, СУМу, наявні мілітарні настрої. Гімн ОДУМівської молоді – це вірш Івана Багряного: “Вперед, сини народу / в кайдани закутого! / Вперед за Україну! Єднайся в бою! – / Здобудемо свободу! / Від ворога лютого / звільним Батьківщину свою” [1, с. 5].

У виданнях Пласту, СУМу чи ОДУМу діти зображені в одностроях відповідних організацій. Оскільки їхній вигляд був адаптований з одного взірця для скаутів усього світу, своїм виглядом молоді українці доєднуються до загальносвітового руху. Обкладинки “Пластунських Календарців” на 1946 і 1949 роки показують хлопців, котрі візуально могли б ілюструвати організацію скаутів багатьох країн. Зображення містять загальну символіку Пласту (розшифрування пластового привітання СКОБ, яке впровадив засновник Пласту Олександр Тисовський: “сильно” – дуб, “красно” – калина, “обережно” – гриб-мухомор, “бисто” – блискавка) чи символіку куреня, однак тут немає жодного національного ідентифікатора. Михайло Дмитренко на обкладинці журналу “Сумівець” 1967 р. зобразив юнака й дівчину – членів СУМу. Їхні одностroje не дають змогу розпізнати національність, це досягається лише за допомогою стилізованої у вигляді тризуба емблеми організації. На обкладинці ілюстрованого збірника для Спілки Української Молоді Америки 1964 р. авторства Петра Андрусівачимо

групу підлітків на марші. За одностроями їх також неможливо ідентифікувати як українців, і лише прапор організації, що завершується тризубом, формує потрібне повідомлення. Подібні зображення в одностроях використовували як універсальні образи українських дітей не тільки видання цих організацій. Мирон Левицький у своїх серіях великодніх листівок кінця 1940-х рр. створив сценки святкування дітей. Лише за додатковими атрибутами (писанка) можна дізнатися про їх національність, натомість однострої відчитуються як універсальні.

Образи українських дітей в уніформах передавали дух мобілізації, підкреслювали усвідомлення особливої місії та готовність до “слухного часу”. Не лише у збройній боротьбі, а й коли звільнена країна потребуватиме свідомих державотворців, молодь має бути готова до жертвової праці. Про підтримання символічної “готовності” постійно пригадували у зверненні-привітанні. (Роберт Бейден-Павелл, засновник скаутського руху, запровадив гасло “Будь готовий”, котре у різних інтерпретаціях поширилось у світі. Українські пластуни використовують його як вітання новацтва у формі “Готуйсь”). Отож, навіть у мирний час, коли не йшлося про використання зброї, мова звернень і лозунгів містила заклики до боротьби. Таким чином, відгомін Другої світової війни та риторика холодної війни позначилися на образах українських дітей і молоді у масовій візуальній комунікації.

Переважання одностроїв та уникнення національно-ідентифікуючих елементів у образах українських дітей мало ще одне пояснення. На протигагу політиці замкнених національних середовищ української діаспори, в окремих колах (особливо, серед освіченіших діячів) спостерігалось намагання інтегруватися в загальносвітовий рух. Розуміння провінційного характеру етнічних громад, бажання допомогти дітям згладити травмуючий контраст між українським “світом” й однолітками іншої національності спонукали до інтернаціоналізації візуальної мови. “Щоб протидіяти почуттю меншевартості молоді, треба порівняльною методою вирівнювати культурні комплекси. [...] При цьому треба: / – Зображати Україну як невідсталу щодо цивілізації; / – уникати ідеалізації села та його побуту, а підкреслювати модерність цивілізації сучасної України; / – не перебільшувати ваги народної культури (фольклор, етнографія); [...] – при навчанні історії не класти наголосу на козацьку чи іншу романтику, а на аналізі історичних процесів” [12, арк. 5]. Ці тези були результатом праці Об'єднання українських педагогів Канади та Шкільної Ради Українського Конгресового Комітету Америки на спільних засіданнях у березні 1964 р. Вони показують занепокоєння напругою між поколіннями української діаспори і пробують впровадити зміни у виховання дітей. Таке налаштування певним чином пояснює підкреслену нейтральність графічного дизайну багатьох українських (зокрема, молодіжних) видань, а також образів дітей-українців. Особливо це стосується публікацій 1970–1980-х років. Обкладинки без жодних ілюстрацій, зі стилістично нейтральним шрифтом, або ж використання репортажної фотографії були одними з тактик “підкреслення модерності” українців.

Пропозиції українських педагогів, хоч і були частково впроваджені, не змогли відвернути конфлікту між поколіннями. До кінця 1960-х підросла молодь, котра або не знала, або не поділяла значної частини вартостей батьків. Українські хлопці й дівчата дедалі більше усвідомлюють, що знайомий світ батьків, родини та українських організацій схожий на тісне законсервоване гетто. За межами гетто вирує життя, звучить нова музика, друзі вдягають яскравий одяг, експериментують з марихуаною, хлопці відпускають довге волосся, відбуваються протести та демонстрації проти істеблішменту (в широкому сенсі цього поняття). Натомість усередині національної громади все це категорично не сприймається. Відповідно, протестні настрої української молоді скеровуються насамперед проти українського істеблішменту [8]. Потреба творчого самовираження привела до появи нових періодичних видань. “Нові Напрямки” та “Соняшник” у США, “Зозулька” в Канаді, “Гомін” у Бельгії, “Грубий Канарок” в Австралії є прикладами короткотривалих, але яскравих студентських ініціатив. Тут з'являються нові образи молодих українців, котрі усвідомлюють свою національність, але вживають сучасну мову візуальної комунікації та більше схожі на друзів-неукраїнців, аніж на своїх батьків.

“Діти – наше майбутнє” – цей популярний вислів характеризує головне повідомлення розглянутих творів графічного дизайну. У візуальній комунікації української діаспори образи

дітей та молоді відображали передовсім очікування суспільства щодо продовження і розвитку своїх ідей у майбутньому. І хоча в житті діти не завжди виправдовували сподівання, однак вони зображені слухняними та лояльними – такими, як хотіли бачити їх батьки. І замовники, й автори творів мали на меті показати не стільки правдиві ситуації сьогодення та дітей у ньому, як своє майбутнє. На обкладинках періодичних видань діти ніколи не є тільки “дітьми”, вони грають роль “наступного покоління”, котре повинно вже сьогодні демонструвати розвиток спільноти у правильному напрямку. Вони не зайняті дитячими забавами чи розвагами, натомість вчать, вибирають майбутні професії, супроводжують і наслідують батьків та готуються реалізувати їхні мрії. Таким чином, бачимо або оптимізм і запевнення щодо гідної зміни, або настанови, якою вона повинна бути.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрянний І. Гімн ОДУМівської молоді / І. Багрянний // Альманах-Збірник ОДУМ-у 1950-1965. – Торонто–Чікаго–Нью-Йорк : Молода Україна, 1965. – С. 5.
2. Багрянний І. Привіт-звернення віце-президента УНРади Івана Багряного до членства ОДУМ-у / І. Багрянний // Альманах-Збірник ОДУМ-у 1950–1965. – Торонто–Чікаго–Нью-Йорк : Молода Україна, 1965. – С. 25–26.
3. Будний Б. Як я виживаю, будучи українцем / Б. Будний // Зозулька. – Ч. 4/13. – 1968. – С. 11–14.
4. Ващенко Г. Проект системи освіти в самостійній Україні / Г. Ващенко. – Мюнхен : Накладом Центрального Комітету СУМ, 1957. – 48 с.
5. Кейван І. Українські мистці поза батьківщиною / І. Кейван. – Едмонтон–Монреаль : [б. в.], 1996. – 226 с.
6. Кривда Н. Українська діаспора: досвід культуротворення / Н. Кривда. – Київ : Академія, 2008. – 277 с.
7. Михайло Дмитренко [Передмова Святослава Гординського, вступна стаття і оформлення текстів Олекси Веретенченка]. – Детройт–Нью-Йорк: Об'єднання Мистців Українців в Америці, 1990. – 233 с.
8. Мотиль О. Запис інтерв'ю від 6. 04. 2016 р. Нью-Йорк. Бесіду провів В. Косів // Архів автора.
9. Петро Андрусів. Маляр і графік. Монографія за редакцією Святослава Гординського / П. Андрусів. – Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1980. – 127 с.
10. Р. Ш. До Лицаря на Білому Коні: Про Ідеальну Любов / Р. Ш. // Зозулька. – Ч. 4/13. – 1968. – С. 15–16.
11. Саварин П. Методи збереження української національної субстанції і розвиток культурно-суспільного життя українців у країнах їхнього поселення. Доповідь на пленарній сесії 2-го Світового Конгресу Вільних Українців в Торонто, 3 листопада 1973 р. / П. Саварин // Архів НТШ в Нью-Йорку. Фонд: Архів Світового Конгресу Вільних Українців. Папка 3. Матеріали з діяння СКВУ 1967–1981. – 11 с.
12. Ствердження Сесії для справ української культури. 28–29 березня 1964 р. Торонто. Головна управа ОУПК, член КУК, Шкільна Рада УККА. Комісія для вироблення проекту Української Виховної Системи у вільному світі // Архів НТШ в Нью-Йорку. Фонд: Petro Andrusiv Papers. Box 2. Folder 20. Українська Виховна Система 1964–1967. – 22 арк.
13. Стельмашук Г. Українські митці у світі: матеріали до історії українського мистецтва ХХ століття / Г. Стельмашук. – Львів : Априорі, 2013. – 516 с.
14. Українська діаспора: Проблеми дослідження: тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острог. – Острог : Видавництво НУ “Острозька академія”, 2016. – 378 с.
15. Anderson B. Imagined Communities / B. Anderson. – London : Verso, 1983. – 240 p.

REFERENCES

1. Bahrianyi, I. (1965). Anthem of the ODUM Youth, *Almanah-Zbirnyk ODUMu 1950–1965* [Almanac-Papers of the ODUM 1950–1965], Toronto–Chicago–New York, Moloda Ukraina, p. 5. (in Ukrainian).
2. Bahrianyi, I. (1965). Greeting-address of the vice-president of UNR Ivan Bahrianyi to the ODUM members, *Almanah-Zbirnyk ODUMu 1950–1965* [Almanac-Papers of the ODUM 1950–1965], Toronto–Chicago–New York, Moloda Ukraina. pp. 25–26. (in Ukrainian).
3. Budnyi, B. (1968). How I survive as Ukrainian, *Zozulka* [Cockerel], part 4/13, pp. 11–14. (in Ukrainian).
4. Vashchenko, H. (1957). *Proiekt systemy osvity v samostiinii Ukraini* [Project of education system in independent Ukraine], Munich, SUM Central Committee. (in Ukrainian).
5. Keivan, I. (1996). *Ukrainski mystysi poza batkivshchynoiu* [Ukrainian Artists Abroad], Edmonton–Montreal. (in Ukrainian).
6. Kryvda, N. (2008). *Ukrainska diaspora: dosvid kulturotvorennia* [Ukrainian diaspora: culture creation experience], Kyiv, Academia. (in Ukrainian).
7. Hordynsky, S. (Introduction). Veretenchenko O. (Article and edit.) (1990). Mykhailo Dmytrenko, Detroit–New York, Obiednannia Mystsiv Ukraintsiv v Amerytsi. (in Ukrainian).
8. Motyl, O. and Kosiv, V. (2016, April 6). Interview with O. Motyl, New York. Author’s archive. (in Ukrainian).
9. Hordynsky, S. (Ed.). (1980). *Petro Andrusiv. Maliar i Grafik* [Petro Andrusiv. Painter and Graphic Artist], New York, Ukrainska Vilna Akademiia Nauk. (in Ukrainian).
10. R. Sh. (1968). To the knight on a white horse: about an ideal love, *Zozulka* [Cockerel], part 4/13, pp. 15–16. (in Ukrainian).
11. Savaryn, P. (1973). Methods of preservation of Ukrainian national substance and development of a cultural and social life of Ukrainians in the countries of their settlement. Paper on the plenary session of the second Congress of Free Ukrainians in Toronto 1973, November 3, *Arkhiv NTSh v Niu-Yorku. Fond: Arkhiv Svitovoho Kongresu Vilnykh Ukraintsiv* [Archive of Shevchenko Scientific Society in New York. Fund: World Congress of Free Ukrainians. Folder 3. Materials of the activity of the WCFU 1967-1981. (in Ukrainian).
12. Decisions of the Session for the Ukrainian culture. March 28-29, 1964. Committee for the project development of the Ukrainian Educational System in the free world, *Arkhiv NTSh v Niu-Yorku* [Archive of Shevchenko Scientific Society in New York. Fund: Petro Andrusiv Papers], Box 2. Folder 20. Ukrainian Educational System 1964–1967. (in Ukrainian).
13. Stelmashchuk, H. (2013). *Ukrainski mytsi u sviti. Materialy do istoriyi ukrainskoho mystetstva XX stolittia* [Ukrainian Artists in the World. Materials to the History of Ukrainian Art of the 20th Century], Lviv, Apriori. (in Ukrainian).
14. *Ukrainska diaspora: Problemy doslidzhennia: tezy dopovidey Mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi, 27-28 veresnia 2016 r., m. Ostroh* [Ukrainian diaspora: Research problems: presentations abstracts of the International Scientific Conference, September 27-28, 2016, city of Ostroh], Ostroh, Vydavnytstvo NU “Ostrozka Akademiia”, 2016. (in Ukrainian).
15. Anderson, B. (1983). *Imagined Communities*, London, Verso. (in English).

УДК 75.058:39(477.43/44)

Наталя Студенець

**МАЛЬОВАНІ КИЛИМИ В ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ
СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ**

У статті розглянуто особливості побутування мальованих килимів в етнічній культурі Східного Поділля. Досліджено вплив місцевих ткацьких традицій на їх композиції, орнаментику та стилістику в окремих осередках регіону, трансформації впродовж XX ст.